

Moving again. Studies of international return and onward migration

RECENSERAD DOKTORSAVHANDLING

ANDREA MONTI

Stockholm University Demography Unit, Dissertation series 21, 2021

Eskil Wadensjö

ÅTERUTVANDRING OCH VIDAREUTVANDRING

Den internationella migrationen är omfattande. Många av de som flyttat till ett annat land än det de är födda i flyttar senare tillbaka eller flyttar vidare till ett annat land. Andrea Montis doktorsavhandling behandlar sådan migration. Avhandlingen består av fyra studier där två redan har blivit publicerade i tidskrifter. Tre av hennes studier behandlar återutvandring och vidareutvandring från Sverige, medan en studie behandlar återutvandring från Spanien till Rumänien och Senegal. Återutvandring är ett viktigt område både vad gäller politik och forskning, men det är oftast inte i fokus. Avhandlingen är ett mycket välkommet bidrag till forskningen på området.

En del av de som flyttar till ett annat land planerar redan då de kommer att flytta tillbaka eller flytta vidare till ett annat land senare. Andra planerar att stanna. Planer kan förändras av olika skäl. En del som planerat att flytta tillbaka eller flytta vidare stannar då de fått förhållandena som är bättre än förväntat, då de inte nått de mål de hade och vill fortsätta att försöka nå det eller då förhållandena försämrats i hemlandet.

Å andra sidan kan de som planerat att stanna flytta. Det kan bero på att de inte uppnått det mål de hade när de flyttade vad gäller arbete eller något annat. Andra flyttar tillbaka för att förhållandena i hemlandet förbättrats i

FÖRFATTARE

Eskil Wadensjö, Institutet för social forskning,
Stockholms universitet, eskil.wadensjo@sofi.su.se

olika avseenden och en del flyttar tillbaka av familjeskäl, till exempel för att ta ansvar för äldre familjemedlemmar.

Detta pekar på att flera faktorer påverkar beslut om att flytta tillbaka eller att flytta vidare till ett tredje land. Det visar också att det är ett spännande forskningsområde. Jag ska här beskriva och kommentera de olika studierna i avhandlingen.

Återutvandring från Sverige 1990–2015

Den första studien bygger på registerdata och behandlar återutvandring från Sverige under perioden 1990–2015. Invandringen till Sverige har varit omfattande sedan 1940-talet men har ändrat karaktär. Längre dominerade arbetskraftsinvandringen men från och med några år in på 1970-talet blev flyktinginvandringen större. Många har också kommit av familjeskäl och andra för studier. Sammansättningen efter födelseland har förändrats mycket över tiden. Under den period som denna artikel i avhandlingen behandlar fanns det invandring till Sverige av flera olika slag.

En jämförelse baserad på registeruppgifter av de som kom 1990–1995 och som följs fram till 2015 visar på stora skillnader beroende på födelseland vad gäller andel som flyttar från Sverige och om de flyttar tillbaka till sitt födelseland eller om de flyttar vidare till ett annat land. Störst andel flyttar tillbaka bland de som kommer från andra länder i Norden, närmast flest bland de från Oceanien och Nordamerika och sedan flest från andra länder i Europa. Betydligt lägre andel flyttar tillbaka bland födda i Asien och Afrika. Å andra sidan är det vanligare att de som kommit från Asien och Afrika flyttar vidare till andra länder än födelselandet. Jämförs de som kommit på olika grunder ser vi att återutvandring är mycket vanligare bland de som kommit för arbete än bland de som kommit som flyktingar. I artikeln redovisas också resultat från en regressionsanalys där flera olika förklarande faktorer är inkluderade. För födelseland och orsak till migration erhålls de förväntade resultaten – de förändras inte när andra variabler inkluderas. Bland andra resultat kan nämnas att de som kommit i åldern 20–29 oftare flyttar tillbaka eller vidare än de i andra åldersgrupper. Det gör också de som kommit med barn, medan de som fått barn i Sverige oftare stannar. Ett annat resultat är att återflyttning eller vidareflyttning oftare sker efter en vistelsetid i Sverige på ett till tre år än vad fallet är bland de som varit längre i landet.

Övertäckning i befolkningsregistret

I forskning och som underlag för olika åtgärder används ofta uppgifter från befolkningsregistret. Viktigt är då att uppmärksamma att befolkningsregistret inte täcker alla som bor i landet och att det ingår personer som inte längre bor i landet. I debatten uppmärksammas ofta personer som inte är folkbokförda men som finns i Sverige, bland annat de som kallas papperslösa som kommit för

RECESSION

arbete eller som asylsökande. Det finns också de som kommer för kortare perioder (under ett år) som säsongarbetare eller utstationerade till Sverige som inte ska folkbokföras enligt gällande regler.

Det finns emellertid också de som lämnat landet men fortfarande är folkbokförda. Det är denna grupp som den andra artikeln i avhandlingen handlar om. Det finns i varje fall två förklaringarna till att de som flyttar från landet inte anmäler det och därmed kvarstår som folkbokförda. En förklaring är att det för de som inte blivit medborgare i Sverige kan underlätta om de vill flytta tillbaka till Sverige om de inte anmäler att de flyttar – de behöver då inte söka ett nytt tillstånd. En andra förklaring är glömska att anmäla att de flyttar från Sverige – det finns mycket annat att tänka för de som flyttar än att anmäla att de flyttar.

Hur ska man då beräkna övertäckningen? En metod är att se hur många som inte har en inkomst under ett år och anta att de som inte har någon inkomst har flyttat från landet. Det kan dock finnas andra förklaringar till att en person inte har någon inkomst. En andra metod är att se om det finns avtryck av personen i något av många olika typer av register. Om inte något avtryck finns, antas personen ha lämnat landet. Den metoden pekar på en mindre övertäckning än den första metoden. En tredje metod är att använda data inte bara för ett år utan longitudinella data för att se om personen dyker upp igen i något register. Det ger ytterligare något lägre övertäckning.

Övertäckning leder till vissa typer av felaktigheter, bland annat vad gäller fertilitet och mortalitet.¹ Artikeln behandlar fertiliteten. Om antalet kvinnor som är utrikesfödda överskattas på grund av icke registrerad åter- eller vidareflyttning, blir fertiliteten mätt som antalet barn födda per utrikesfödd kvinna underskattad. Enligt de beräkningar som görs i avhandlingen blir den korrigerade fertiliteten (antal barn födda per kvinna) mellan 2,51 och 2,61 beroende på metod för korrigering mot 2,23 om inte någon korrigering av befolkningsregistret görs.

Artikeln innehåller en regressionsanalys av vilka faktorer som påverkar omfattningen av övertäckningen 2010 enligt de tre metoderna. Mönstret är detsamma oavsett vilken metod som används. Den är lägre för kvinnor än för män, högre för de som 51–60 år än för andra åldersgrupper, lägre för de som blivit svenska medborgare, lägre för de som kommit som flyktingar än för andra grupper och högre ju senare år för personens senaste invandring.

Det redovisas också tidserier för övertäckning av de som kommit från olika länder. Högsta tal uppvisas för följande tre grupper: födda i Danmark, födda i Norge/Island och födda i USA/Kanada/Australien/Nya Zeeland.

Artikeln innehåller också en diskussion av hur befolkningsstatistiken kan förbättras genom att bättre kartlägga övertäckningen.

¹ För hur övertäckning leder till en underskattning av mortaliteteten se Ekberg (1995).

Planer och faktiska beslut

I Levnadsnivåundersökningen av utlandsfödda (LNU-UFB), en intervjuundersökning som genomfördes 2010–2012, tillfrågades de intervjuade om de trodde att de fortsatt skulle bo i Sverige efter fem år. I denna tredje studie i avhandlingen följs de intervjuade med hjälp av registerdata fram till 2018 för att se om de verkligen har flyttat från Sverige eller inte.

Vad är det då för faktorer som påverkar vilka planer personer har? En regressionsberäkning baserad på intervjuerna pekar på att några variabler är viktiga. Det gäller svenskt medborgarskap (färre tror att de ska flytta), ekonomiska svårigheter (fler tror att de ska flytta), ägande av bostad (färre tror att de ska flytta) och anknytning till hemlandet genom remitteringar och återbesök (fler tror att de ska flytta). När avsikt och samma variabler relateras till faktiskt återflyttande, visar det sig att avsikt att flytta har en effekt (fler flyttar), att de med svenskt medborgarskap flyttar i mindre utsträckning och att de som arbetslösa flyttar i större utsträckning för att nämna några av resultaten. De som har svenskt medborgarskap flyttar däremot oftare än andra vidare till ett annat land än födelselandet. Ett svenskt medborgarskap underlättar till exempel rörlighet inom EU.

Min egen avhandling byggde på en intervjuundersökning med svar från 3057 arbetskraftsinvandrare som kommit från Finland, Italien, Jugoslavien och Tyskland under perioden 1961–1968. Intervjuerna genomfördes hösten 1969 av SCB. I den undersökningen ställdes frågor om återutvandringsplaner, se Wadensjö (1973, kapitel 4). Den pekar bland annat på att andelen med återutvandringsplaner varierade efter vilket land de kommit från (högst för de från Italien med 30 procent och lägst för de från Tyskland med 12 procent), högre desto senare invandringsår (sannolikt en selektionseffekt – de som kom under tidigare år hade hunnit utvandra före året för intervju) och bland de från Finland en högre återutvandringsbenägenhet bland de med finska som modersmål (18 procent) än bland de med svenska som modersmål (5 procent).

Återutvandring från Spanien till Rumänien och Senegal

I den fjärde studien jämförs personer som flyttat tillbaka från Spanien till Rumänien eller till Senegal med personer som bor i dessa länder och inte har varit bosatta utomlands. Undersökningen görs med hjälp av intervjuer. De från Rumänien kommer från ett EU-land och har därmed andra rättigheter än de från Senegal. Frågan är hur de som flyttar tillbaka klarar sig jämfört med de som inte varit utomlands. Bland de som kommit tillbaka till Rumänien finns de som känt ett tvång att flytta tillbaka men också de som gjort ett beslut att flytta tillbaka oberoende av tvång. För de som flyttat tillbaka till Senegal finns de som blivit förvisade från Spanien, de som känt ett tvång att flytta tillbaka av till exempel

familjeskäl och de som själva valt att flytta tillbaka. Frågan är då hur det går för de olika grupperna.

Resultatet är att de som flyttar tillbaka från Spanien till Rumänien har ungefär lika bra situation som de som inte flyttat från Rumänien. För de som flyttat tillbaka från Senegal är situationen olika för de tre grupperna. De som flyttar tillbaka frivilligt har en klart bättre situation än de som varit i landet hela tiden vid kontroll för olika egenskaper. De som känt ett tvång av något skäl har det något bättre än de som inte flyttat från Senegal, medan de som blivit förvisade har en sämre situation än de som inte flyttat. Det pekar på vikten av att undersöka hur det går för andra som blir tvungna att flytta tillbaka, till exempel de som sökt asyl men inte blivit beviljade asyl. Se till exempel Larrucea, Lindberg och Asplund (2021) för en undersökning av hur det gått för de som inte fått asyl utan tvingats återvända till Afghanistan och Irak.

REFERENSER

- Ekberg, Jan (1995) "Hög kvalitén på befolkningsstatistiken!" *Ekonomisk Debatt*, Vol. 23 (4), s. 329–337.
- Larrucea, Constanza Vera, Henrik Malm Lindberg och André Asplund (2021) *Those who were sent back. Return and reintegration of rejected asylum seekers to Afghanistan and Iraq*, Delmi Report 2021:10.
- Wadensjö, Eskil (1973) *Immigration och samhällsekonomi*, Lund: Studentlitteratur.